

ІДЕЇ М. КОРФА ЩОДО РОЗВИВАЛЬНОГО І РЕЛІГІЙНО-МОРАЛЬНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗЕМСЬКОЇ ШКОЛИ

Чубир Софія Олександрівна

(V курс факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв)

Голуб Олена Вікторівна канд. пед. наук, доцент

Бердянський державний педагогічний університет, Бердянськ, Україна

Тези доповіді присвячені проблемі розвивального і релігійно-морального навчання і виховання учнів земської школи. Автором проаналізовано педагогічна концепція розвивального, релігійно-морального навчання і виховання М. Корфа, а саме: навчальні дисципліни (Закон Божий, читання російське та слов'янське, письмо, арифметика, ознайомлення з навколишньою природою, співи, гімнастика, малювання), їхній зміст та навчальні книги й посібники для кожного року навчання у земській школі.

Ключові слова: духовність, релігійно-моральне виховання, розвивальне навчання, релігійно-моральна земська школа.

IDEAS OF KORF ABOUT DEVELOPING, RELIGIOUS AND MORAL EDUCATION PUPILS OF RURAL SCHOOLS

Chubyr Sofia Oleksandrivna

(V course Faculty of Psychological and Pedagogical Education and Arts)

Pedagogical University, Berdyansk, Ukraine

Abstracts devoted to the problem of developing, religious and moral education pupils of rural school. The author analyzed the pedagogical concept of Korf of developing, religious and moral education, namely: educational disciplines (law of God, Russian and Slavic reading, writing, arithmetic, acquaintance with nature, singing, gymnastics, drawing), their contents and educational books and manuals for each year of study in the rural school.

Keywords: spirituality, religious and moral education, developing education, religious and moral rural school.

Актуальність. Проблеми, пов'язані з розвитком духовності, захистом моралі та формуванням здорового способу життя громадян України, набувають сьогодні загальнодержавного значення. Відомо, що навчання, цілями якого є розвиток мислення дитини, тренування її пам'яті, збудження творчих сил, усе ж недостатньо впливає на ті сфери людської душі, від яких залежать вчинки як вияви моральності та духовності особистості. На це свого часу і звернув увагу відомий талановитий педагог, послідовник К. Ушинського – Микола Корф, – який створив новий тип сільської народної школи – земську початкову із трирічним терміном навчання. Його громадська та педагогічна діяльність активно впливала на життя окремих сіл, міст і навіть на розвиток освіти у всій царській Росії.

В останні роки науковцями М. Антощак, Л. Бадьєю, О. Попельнюхом, С. Саяпіною, І. Шуміловою зроблені фундаментальні змістовні дослідження щодо педагогічної і громадсько-просвітницької спадщини цього просвітителя.

Мета: проаналізувати ідеї М. Корфа щодо розвивального і релігійно-морального навчання і виховання учнів земських шкіл.

Основним у творчій спадщині М. Корфа є його педагогічна концепція шкільної освіти – розвивального, релігійно-морального навчання і виховання. Протестуючи проти релігійно-схоластичного навчання у церковнопарафіяльних школах, він вважав, що діти мають вивчати навколишню природу та народне життя й основою навчання мають стати реальні знання, рідна мова та народна творчість, «на школі має відбиватися характер місцевості і того населення, серед якої вона співіснує; єдинообразної народної школи для всієї Росії бути не може» [2, 13]. Так, педагог відмітив особливий характер південноруської школи, а саме північноприазовської. «На програмі і характері якої неодмінно відобразиться і степ, і чумак, і зной, і ховрак, і легенди про козацтво, і філософський склад повільного та зосередженого малороса, і народні його легенди та пісні» [2, 14]. Окрім того, М. Корф відзначав національні особливості шкіл грецьких, німецьких та болгарських поселенців. Кожний такий навчальний заклад мав свій етнографічний характер: рідна мова та релігія – священне право для кожної нації.

Християнська релігія, православна (майже 87% селян Північного Приазов'я) – для українців, росіян, болгар, греків – та протестантська – для німців, – наповнила зміст навчально-виховного процесу земської школи. Так, виступаючи на вчительському з'їзді 10 червня 1883 року в м. Бердянську, М. Корф звернув увагу присутніх на виховний потенціал навчального предмета «Закон Божий», нагадавши слова К. Ушинського про необхідність розуміння дітьми премудрості Божих законів. На думку Миколи Олександровича (а це є актуальним і сьогодні), це допоможе вирішити головне завдання морального виховання – «побороти зло в людині і спрямувати її на добро» [2, 15]. І, як свідчать протоколи згаданого з'їзду, педагогами було висловлено серйозні та аргументовані судження щодо ефективних прийомів та методів викладання предметів релігійного циклу – Закону Божого й церковнослов'янської мови та релігійно-морального виховання.

Відомий просвітитель визначив навчальні дисципліни (Закон Божий, читання російське та слов'янське, письмо, арифметика, ознайомлення з навколишньою природою, співи, гімнастика, малювання), їхній зміст та навчальні книги й посібники для кожного року навчання у земській школі.

Так, на його думку, під час першого року навчання доцільно використовувати пояснення молитов священика М. Чемени, початкові настановлення у православній вірі «Молитви, заповіді та символ Віри з поясненням» священика Д. Соколова, 200 рухливих літер на картоні, «Рідне слово» К. Ушинського, «Буквар» для навчання грамоті І. Паульсона, Євангеліє російською та слов'янською мовами, книга в малюнках Л. Шрайбера.

Другий рік навчання варто побудувати на основі матеріалу з таких джерел, як-от: пояснення богослужіння священика В. Михайловського, «Дитячий світ» К. Ушинського, книга для читання І. Паульсона, пояснення недільного Євангелія О. Свіреліна, збірка для читання В. Золотова, довідкова книга з російської мови В. Класовського, збірка задач В. Томаса, арифметика О. Грубе, арифметика В. Главинського, курс арифметики А. Лева.

Під час третього року навчання додаються підручники «Світ Божий», «Бесіди про природу» М. Зобова.

Важливим компонентом педагогічної системи земської школи, що сприяв духовно-моральному виховання школярів, як вважав М. Корф, були розвивальні підручники «Рідне слово», «Дитячий світ» К. Ушинського та «Наш друг» й «Малюк» М. Корфа, зміст матеріалу яких відповідав головній внутрішній меті земської освіти – «створити з дітей розумних громадян, які свідомо ставляться до оточуючої дійсності» (П. Каптерев) [1, 25].

Так, книга для читання учнів у школі й удома «Наш друг» містила 120 оригінальних розвивальних статей для читання, а саме: з історії, гігієни, техніки, політичної економії, зоології, сільського господарства, 26 розумових вправ, 40 уроків правописання, таблиці ваги та довжини, біблейські розповіді, молитви та пояснення церковних свят. «Малюк» – перша книга після азбуки для народної школи та сім'ї, що вміщувала до 100 малюнків, 30 статей для уроків з читання, більш 200 прислів'їв, молитви та описи релігійних свят.

Ці підручники стали універсальним засобом розвивального навчання та духовно-морального виховання у більшості земських шкіл Катеринославської губернії, що можна підтвердити документами земських управ та звітами перевіряючих школи [3].

Отже, М. Корф вважав, що зміст навчання та виховання у земських школах має впливати на дитячі серця в релігійно-моральному відношенні (учнів привчали до працелюбства, порядку, дисципліни, охайності, шанобливого ставлення й поваги до дорослих, ретельного та щирого виконання релігійних обов'язків), а сама школа має бути розвивальною і релігійно-моральною: «Я завжди був і завжди залишусь на боці релігійно-моральної розвивальної школи» [2, с. 23].

Вважаємо, що повернення до педагогічної спадщини видатного педагога М. Корфа сьогодні є актуальним і сприятиме своєчасному запровадженню в початковій школі ідей розвивального навчання та навчального матеріалу духовно-морального спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каптерев П.Ф. Новая русская педагогика, ее главнейшие идеи, направления и деятели / П.Ф. Каптерев. – СПб, 1914. – 211 с.
2. Корф Н.А. Русская начальная школа. Руководство для земских гласных и учителей земских школ / Н.А. Корф. – [изд. 2-е]. – СПб. : Изд. Д.Е. Кожанчикова, 1870. – 318 с.
3. Отчет о занятиях учительского съезда в г. Бердянске под руководством почетного члена Московского университета Барона Николая Александровича Корфа с 10-го по 16-е июня 1883 года. – Бердянск, 1884. – 270 с.
4. Стельмахович М.Г. Християнська етика в початковій школі / М.Г. Стельмахович // Поч. школа. – 1999. – № 4. – С. 15–17.